

témavezető nevét is megadva) a 2016–2021 között született névtani jellegű szakdolgozatokat, meg-jegyezve, hogy Torinóban, Pisában és Palermóban készült a legtöbb ilyen írásmű (487–489, 1033).

7. Játék a nevekkal (Ludonomastica; 491–498, 1037–1041). E rovat írásai nem tudományos jellegűek, inkább a névállományban játék témájának is alkalmas jelenségek, összefüggések kerülnek előtérbe. Olvashatunk például felsorolást egyetlen hangban/betűben különböző névpárokról (*Bossi/Rossi*, *Rizzi/Rizzo*, *Carboni/Carroni*, *Ferrari/Ferraris*) vagy összevonás révén keletkezett furcsa családnevekről (*Bonanotte* ’jó éjszakát’, *Buondi/Bondi* ’jónapot’). Az egyik játékmester arra mutat példákat, hogy miként lehetne paronomáziás névalkotással (betűcserével, betűtoldással stb.) híres személyiségek nevéből tréfás termék- és márkaneveket alkotni (pl. *Dino Zoff* [labdarúgó kapus] – *Vino* ’bor’ *Zoff*; *Marcello Mastroianni* [színész] – *Martello* ’kalapács’ *Mastroianni*).

8. Nekrológok (Ricordi; 499–509, 1071–1073). A rovat hosszabb nekrológgal emlékezett meg a 2021–2022-ben elhunyt következő névkutatókról: Roberto Sottile (1970–2021), Giovanni Adamo (1953–2021), Edwin D. Lawson (1923–2021), Juli Moll Gómez de la Tia (1947–2021), Wolfgang Peter Ahrens (1940–2022). A főszerkesztő a 2. kötet legelején bensőséges hangvételű írásban emlékezik meg – a korábban a római La Sapienza egyetemen oktató, közlekedési balesetben elhunyt – Luca Serianni professzorról (1947–2022), akinek elévülhetetlen érdemei vannak a RION. megalapításában, koncepciójának kialakításában is. Rövid hírekben értesíti a főszerkesztő az olvasóit Renada-Laura Portet (427–428), Hainrich Tiefenbach, Edgar Hoffmann (429) és Margit Harsson (433–434) névkutatók haláláról is.

9. A 2021. év névtani bibliográfiája (Bibliografia onomastica italiana; 1043–1069). A 2021-ben megjelent, elsősorban olasz vonatkozású publikációk listáját ismét a RION. főszerkesztője, ENZO CAFFARELLI vezeti (1046–1048). Magyar szerzőként egy-egy tétellel olvashatjuk MIKESY GÁBOR (1056), GEDE MÁTYÁS (1057), TÁTRAI PATRIK (1062), FÁBIÁN ZSUZSANNA, SEBESYÉN ZSOLT és MINYA KÁROLY (1066, 1069) nevét. A 2020-as publikációk kiegészítési listájában szerepel FÁBIÁN ZSUZSANNA és HORVÁTH PÉTER neve is (516).

FÁBIÁN ZSUZSANNA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3597-8773>

ELTE Eötvös Loránd Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Namenkundliche Informationen 114. (2022)

Szerkesztők: MICHAEL PRINZ – GERHARD RAMPL – INGA SIEGFRIED-SCHUPP.

Deutsche Gesellschaft für Namenforschung e. V. – Philologische Fakultät der Universität
Leipzig, Lipcse. 348 lap

A német folyóirat 114. évfolyama tizenhárom tanulmányt és négy recenziót tartalmaz. A tanulmányok széles földrajzi területet fednek le: Ausztria, Csehország, Kína, Luxemburg,

Németország, Svájc és Szlovákia névállományáról készült vizsgálatok eredményei mellett két magyar vonatkozású munka is bekerült a folyóirat 2022-es számába. Tematikáját tekintve szintén széles a spektrum: a legtöbb írás helynévtani tárgyú, mellettük azonban a személynevek, az árunevek, az irodalmi névadás és a csoportnevek kutatásának legfrissebb eredményeit is közli a folyóirat tanulmányai.

A szerkesztői előszót nekrológ követi, melyben KARLHEINZ HENGST búcsúzik a 2022-ben elhunyt Volkmar Hellfritzschtól (13–20).

A helynévtani írások elsősorban a nyelvi érintkezések lenyomatait vizsgálják. RAPHAEL DOHARDT az egykori portugál gyarmat, Makaó nevének nyelv- és társadalomtörténeti, filológiai, politikai és szépirodalmi vonatkozásait veszi számba munkájában (37–64). A helynév eredetmagyarázata régóta vitatott, a névfejtési kísérleteket erősen befolyásolja a politikai interpretáció. A kínai magyarázat szerint mind a hely, mind a neve a portugálok előttinek tekinthető, míg a romanisztika szerint a kikötővárosnak (és nevének) története a portugálok érkezésének köszönhető. A tanulmány táblázatos formában összegzi a filológiai és etimológiai adatokat, a vitát pedig portugál és kínai versekkel illusztrálja (az idézett szépirodalmi szövegek német fordítását is közli).

Szintén etimológiai tárgyú KARLHEINZ HENGST írása (105–118). A szászországi kisváros, Zöblitz nevét ószorb személynévből eredezteti, amelyet talán a hely első vámtisztje viselhetett. A szerző ismerteti a személynév etimológiáját és hangalaki változásait is. A megfejtett név történeti forrásértékét erősítik a város környékének szláv eredetű víznevei, ezért a tanulmány röviden ezek magyarázatára is kitér.

KARL HOHENSINNER tanulmánya egy jellegzetes névtípust tárgyal: az 1930-as évektől Felső-Ausztriában létrehozott új lakótelepek neveit rendszerezi (119–146). A szerző szerint az új névcsoport egyrészt beilleszkedett a már meglévő helynevek rendszerébe, másrészt viszont új névmintákat is létrehozott. Elemzése azt mutatja, hogy bizonyos utótagok stabilnak mutatkoznak a névrendszerben, mások ugyanakkor visszaszorulóban vannak. Az előtagok között főként a tulajdonosokra utaló személynevek dominálnak. Jelentős különbség figyelhető meg a lakótelepek nevei és az utcanevek között az emlékeztető funkciójú nevek tekintetében: előbbiek körében ez a névminta rendkívül ritka. HOHENSINNER kitér az ideiglenes nevekre, illetve a hivatalos nevektől eltérő népi használatú nevekre is. A 21. század új lakótelepeinek elnevezéseiben újszerű tendenciák is megfigyelhetők: mind az elő-, mind az utótagok körében kimutatható néhány nagy gyakoriságú elem.

EMANUEL KLOTZ írása ausztriai szláv helynevek etimológiáját részletezi és pontosítja (147–168). A tanulmány első részében a szerző számba veszi az *-ica* képző funkcióit, a másodikban pedig tizenöt etimont, azaz helynevek alapjául szolgáló szláv közszót elemez, főként hangtörténeti és morfológiai szempontokat figyelembe véve. A vizsgálat során számba veszi a korábbi magyarázatokat, szükség esetén újabb összsláv rekonstruált alakokkal korrigálta őket.

A dülőnevek segítségével igyekszik feltárni a késő ókori, kora középkori luxemburgi úthálózatot SAM MERSCH munkája (221–249). A színes térképekkel gazdagon illusztrált írás azt bizonyítja, hogy a névföldrajz segítségével a települések közötti egykori úthálózatnak azok a szakaszai is rekonstruálhatók, amelyekre írásos adatok közvetlenül nem utalnak. Az útszakaszok elnevezései mind típusaikat, mind korukat tekintve rétegeket alkotnak, ezek egzakt elhatárolása azonban nem lehetséges; csupán annyi állapítható meg, hogy a későbbi korszakokban változtak a trendek.

A két magyar érdekltségű írás egyikeként RÁCZ ANITA tanulmánya a *német* lexémát tartalmazó középkori településnevek állományát elemzi (251–281). A szerző a népnevek általános

népszerűtörténeti forrásértékének bemutatása után kitér a *német* lexéma eredetére és történetére, majd az e népnévvel alkotott településnevek tipológiáját mutatja be. A névföldrajzi kérdések tárgyalása során Magyarország nagy régióiban vizsgálja a *német* lexémát tartalmazó helynevek elterjedtségét, s az elemzés eredményét térképen is ábrázolja. Analízise alapján két, jól meghatározható területen, a Dunántúlon és észak-északkeleten csoportosulnak a névtípus középkori névadatai; ez társadalomtörténeti okokkal, a városi polgárság betelepülésével magyarázható.

Szintén a német telepésekre utaló helynévi nyomokat kutatja IWAR WERLEN cikke (303–324). A szerző ismerteti azokat a francia–német kétnyelvű Felső-Wallisnak (a svájci Wallis kanton egy részének) betelepüléséről korábban alkotott hipotéziseket, melyeket a helynévrendszer vizsgálatára alapoztak. Véggkövetkeztetése szerint az eddigi módszerek nem adnak pontos képet a régió településtörténetéről. A probléma megoldásához WERLEN körzetenként és nyelvi eredet alapján csoportosítva veszi számba a tartomány helynévállományát. Elemzése alapján a Rhône völgyében elsődlegesen gallorómán megtelepedéssel lehet számolni, míg az alemann lakosság inkább a magasan fekvő területeket szállta meg.

Személynevekkel a folyóirat ezen évfolyamában három írás foglalkozik. BIANCA BENÍSEK cikke a német–cseh határtól viszonylag távol fekvő Pardubice családnévállományának német eredetű elemeit vizsgálja (23–35). Bár a földrajzi távolságból, így a középkori közvetlen nyelvi érintkezés hiányából adódóan relatíve későn, a 18. században kerültek be a cseh város névkincsébe német családnévek, ezek integrálódtak, és a mai napig megőrződtek a cseh családnévállományban. A tanulmány a jelenkori korpusz statisztikai jellemzőinek ismertetése, a funkcionális típusok csoportosítása és a cseh családnévmodell sajátosságaiból (azaz a nem szerinti végződésből) adódó morfológiai adaptáció bemutatása mellett kitér a vizsgálat módszertani nehézségeire is.

MILAN HARVALIK és IVETA VALENTOVÁ tanulmánya az 1989 utáni cseh és szlovák nem hivatalos személynevek állományát, annak változási folyamatait vizsgálja (a szlovák névkutatás a névcsoport megnevezésére a *živé mená*, azaz 'élő név' terminust használja; 65–83). A vizsgálatok középpontjában a nevek funkciója és státusza, valamint a változékonyságuk áll. A szerzők e személyneveket két fő csoportra osztják: azokra, amelyek a hivatalos nevek alaki változatai, és azokra, amelyek a hivatalos változattól függetlenül jöttek létre. A nem hivatalos személynevek kutatása a névtan számára új általános elméleti megállapításokkal is szolgál, főként a tulajdonnév-változatok és a többnevűség terén.

Történeti svájci anyagon, Bern kanton kora újkori urbáriumaiiban talált személyneveken végzett vizsgálatok eredményeit közli MARTINA HEER (85–103). A szociopragmatikai meghatározottságú cikk központi kérdése a többnevűség és a névváltozatok fajtái. A változatok mind morfológiai, mind szintaktikai szempontból rendkívül sokszínűnek mutatkoznak. A már rögzült családnevekkel párhuzamosan léteztek ragadványnevek és egyéb megnevező formák is, amelyek különböző családi viszonyokra, foglalkozásra, származásra utalhattak. Ezek szituatív módon egymás ekvivalensei lehetnek; használatuk nagymértékben függött a névviselő társadalmi státuszától is. A tanulmány külön kitér a női nevek változatainak problematikájára is.

Az irodalmi névadás területéről egy tanulmány került be a *Namenkundliche Informationen* 2022-es évfolyamába: VOLKER KOHLHEIM munkája egy 19. század végi szépirodalmi alkotásban elemzi a nevek szerepét, illetve az ún. interonimitás jelenségét, melyet a szerző az intertextualitás speciális formájaként értelmez (203–219). Wilhelm Raabe általa vizsgált kisregényében három síkon köszönnek vissza más irodalmi művek, a szövegek és a kultúrtörténeti vonatkozások hálózatának a kialakításában pedig jelentős szerepet játszik a nevek játékos használata.

TIM KÖRING és BARBARA AEHNICH egy eddig nem vizsgált névfajtát, német szurkoló-csoportok elnevezéseit vizsgálja tanulmányban (169–201). A kutatás korpusza 305 elemből áll; a szerzők ezek alkotásmódjait, névadási motivációit kategorizálták. Osztályozásukban tizenhárom típust különítenek el, melyek általában négy alapkategorióból választva, összetétellel jönnek létre, elemeik pedig szemantikai szempontból 11 fő osztályba sorolhatók. A neveket alkotó névrészek nagyban tükrözik a névviselő szurkolócsoportok normáit és vállalt identitását.

A kötet másik magyar vonatkozású tanulmányát SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ jegyzi (283–301). Kelet-ausztriai és nyugat-magyarországi borászati tulajdonnevek tárgyalása során a szerző ismerteti a terméknevek általános jellemzőit, ezek speciális nyelvi jegyeit, valamint a bortermékek elnevezésének jogi kereteit. A borászati névadási stratégiákat kategorizálva olyan jellegzetes típusokat emel ki, mint a családneveket, helyneveket tartalmazó vagy a szójátékon alapuló elnevezések. A magyar és osztrák névadási minták hatnak egymásra: mindkét névrendszemben előfordulnak a másik nyelv elemei, ugyanakkor az angol nyelvi hatás kevésbé érzékelhető. A cikk utal a multimediális eszközök lehetőségeire is (kép és név kölcsönhatása a címkéken); ezeket fotókkal is szemlélteti.

PÓCZOS RITA

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2534-6265>

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Österreichische Namenforschung 49. (2021)

Szerkesztő: ANGELA BERGERMAYER. Verein zur Erforschung von Sprache und Name in Österreich (VESNA) – Institut für Germanistik, Universität Wien, Wien. 311 lap

1. A folyóirat 49. számának tizenegy tanulmányából hét helynévi tematikájú. Egy-egy esetben névelméleti, személynévtani, irodalmi névadási kérdések kerülnek előtérbe, valamint egy helynévszótár bemutatását is olvashatjuk.

2. Az első tanulmányban PETER ANREITER (9–20) azt vizsgálja, hogy az elnémetesedés során miként vált svászerű hanggá vagy akár tűnt el teljesen a tiroli, szinte kivétel nélkül a római korban keletkezett helynevekben a hangsúlyos (legtöbbször az utolsó) szótagot megelőző szótag magánhangzója.

HARALD BICHLMEIER három írással is képviselteti magát ebben a folyóiratszámában, s mindben helynevek etimológiájával foglalkozik. Az elsőben (21–40) a *Lech* folyónév két új, HANS-PETER ECKART, illetve PETER WIESINGER és ALBRECHT GREULE által feltételezett etimológiáját egészíti ki, illetve korrigálja. A másodikban (41–70) az osztrák *Enns* víznévhez – illetve további litván, osztrák és német folyónevekhez – fűz indogermanisztikai megjegyzéseket. A harmadik tanulmányában (71–112) négy *-itz* végű felső-frank hely-, illetve dülönév eredetét kutatja. Eközben JOACHIM ANDRASCHKE etimológiáinak hiányosságaira is rámutat, saját eredményeit adatokkal, analógiákkal bőségesen alátámasztva. Az összefoglaló táblázatokban kiemeli, hogy az egyes szempontok alapján melyikük feltételezése a meggyőzőbb.

MICHAELA BOHÁČOVÁ (113–141) a német eredetű morva szőlődülőneveket elemzi. Megállapítása szerint – bár a II. világháború utáni térképészeti gyakorlat igyekezett ezeket eltörölni – a német eredetű dülőnevek szilárd csoportot képeznek a cseh helynevek között, különösen